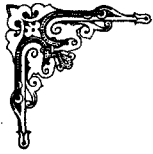

3

КРАЕЗНАВЧОЇ
КОМУНИ

ПОДІЛЬСЬКИЙ ЖУРНАЛ “ОСВІТА” У ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Доба української революції відзначається великим потягом до всього українського: історії, культури, мови. Це, зокрема, засвідчує українська періодика. Як зазначає Г.Я.Рудий у той час існувала велика і розгалужена мережа газетно-журнальних видань. Органи Центральної Ради, гетьманщини, Директорії, політичних партій та організацій випускали 767 видань. Свої часописи засновували кооперативні організації, селянські спілки, церковні громади, громадські організації. Найбільше таких видань розповсюджувалося у Київській, Харківській, Подільській, Херсонській губерніях - відповідно 209, 104, 91, 89 назв.¹

До тих, які з'явилися у час виборювання Україною незалежності належить двотижневий педагогічний журнал “Освіта”, який заснувала Подільська губернська народна управа. Перше число журналу вийшло 15 листопада 1918 року. Журнал проіснував до середини 1919 року. За цей час він став важливим чинником культурно-освітнього життя на Поділлі. Журнал послідовно відстоював пріоритетність освіти, як фактору творення незалежності України.

Обгрунтовуючи мету і завдання появи цього часопису редакція у зверненні до читачів наголошувала: “народна освіта, як одна з галузів народного життя, вкупі з ним зараз переживає тяжкі хвилі переходного періоду. Визволившись від перебування в старих схоластичних формах, вона майже зупинилась на порозі теоретично-розроблених нових форм єдиної національної школи, широкої професійної освіти і позашкільних установ, що повинні вести темні верстви населення від початкової школи до народнього дома-університету”.²

На сторінках журналу розкривається стан народної освіти, її складові. Зокрема, підкреслювалося, що на Поділлі вона складається із шкільної, позашкільної, дошкільної, професійної освіти, учительських курсів, шкільних екскурсій, стипендій учням спеціальних, середніх, вищих шкіл, інструкторських стипендій, допомоги учителям, шкільного будівництва, упорядкування шкільних садиб, бібліотеки при управі, книжкового складу, шкільних рад й управи: повітових, волосних і сільських, допомоги університетові.³

Одночасно з цим офіційною владою підтримуються починання про заснування поляками, євреями шкіл з рідною мовою викладання. Такі школи вже діяли у Гранові, Гайсині.⁴ Розвиток шкільної освіти серед національних меншин пропагується різними формами. Так, 28 грудня 1918 року в помешканні робітничого клубу у м.Кам'янці відбуваються лекції “Єврейська народна школа”, яку прочитав С.Драклер та “Єврейська національна культура” (лектор М.Гумінер).⁵

Журнал підкреслює активну роль місцевої влади у розвитку освіти. Так, він повідомляє, що Кам'янець-Подільська повітова народна управа 10 грудня 1918 року п'ять разів засідала обговорюючи перспективи освіти. У результаті було намічено у повіті до існуючих 263 комплектів додати ще 80, відкрити у кожній волості (15) вищу початкову школу (8 уже існувало) На засіданні виробили проект про відкриття у с.Кутківці селянської гімназії за прикладом м.Кам'янця-Подільського. Завдяки зусиллям управи у повіті діяло 343 початкових школи, 15 сільських вищих початкових шкіл, 2 селянські гімназії.⁶

Станом на 1 січня 1919 року у цілому на Поділлі вже було початкових шкіл 3935, вищих початкових шкіл - 142, середніх - 83. Із 77 середніх, державними було - 13, земськими - 4, земськими-міськими - 2, мішаними - 3, приватними - 23, невідомо чиїми - 30.⁷

Паралельно розвивається професійна освіта. Так, у грудні 1918 року у м. Кам'янці-Подільському відкривається ткацька школа, що мала навчати дітей ткати полотно, плести килими, учити народньому вишиванню. Аналогічну школу планувалося відкрити у Вінницькому, Брацлавському повітах і м.Немирові, гончарську - у Вапнярці, у Гайсинському повіті - ткацьку, шевську та гончарську, у Проскурівському, в с.Іванківцях-Олешківських - шевську.⁸

На сторінках журналу відверто і послідовно висвітлюється проблема учительства. 15 грудня 1918 року в інформації з шкільного та позашкільного життя відзначалося: “Політичні умови нашого життя так склались, що про школу ми якось забули. Забули зруйновані шкільні будинки, нарешті забули ту культурну силу, без якої ніяка школа не може бути нормальною - ми забули шкільного вчителя. Він дословно голодний, обірваний, в холодній хаті...”⁹

Про те, що ця проблема на Поділлі була складною, свідчить статистика на грудень 1918 року. Серед учителів: 9% – мали звання учителя повітових шкіл; 21% – звання домашніх учителів; учителів з середньою освітою, але без учительської підготовки – 41%; учителів без середньої освіти – 29% (сюда належали ті що закінчили учительські семінарії, педагогічні курси, церковно-учительські школи, 6-7класні єпархальні дівочі школи). І при цьому на Поділлі на 1 січня 1919 року було вільними 130 учительських посад.¹⁰

Вихід із такого становища, повідомляє журнал “Освіта”, повітова управа знайшла в організації курсів для правних учителів⁷. Редакція все ж іронізує із цього заходу: “Що ж до майбутніх правних учителів, які мають постачати відчинені Народною Управою курси, то їм теж не завадить цей рецепт, бо вони теж будуть підготовлені скороспіло... до цього ж додамо що значна кількість учителів курсів не так добре знайома з українською мовою... Щоб бути гарними та корисними учителями у сучасній вищій початковій школі, треба всім учитись...”.¹¹

Непростою і водночас гострою проблемою перед подільською школою стала проблема українзації. Першочергові завдання у цьому напрямку висловив професор університету Біднов. Він підкреслював: “У першу чергу треба українзувати всі духовні школи, духовні семінарії, дівочі єпархальні та хлоп’ячі духовні школи. В них вчать всі ті діти, що дуже близько стоять до нашого народу... Завдяки недбалству духовної влади та міністерства ісповідань для дерусифікації духовної школи й досі нічого не зроблено, там ще й досі не викладаються предмети українознавства... Українізованими повинні бути також учительські семінарії.”¹²

Причину цього явища журнал розкриває у зверненні до учителів і всіх діячів народної освіти, опублікованого 15 грудня 1918 року: “Про україназацію школи дбали більше на па-

пері, ніж на ділі. На чолі шкіл зоставались старі бюрократи-русифікатори... Вони добре зрозуміли дух і характер моменту і з україназації школи зробили на практиці одну ганьбу для нас, одверту агітацію проти України”.¹³

У цьому ж таки зверненні піднімається наступна гостра проблема – матеріально-технічного забезпечення. Підкреслюється: “Справа видавництва підручників, необхідних для школи, була занедбана. Конкурс підручників для української школи було оголошено лиш на 1 січня 1919 року, та й то тільки по наукам гуманітарним... Державний уряд не подбав, аби забезпечити українські гімназії помешканням. Митарства “батьківських комітетів” молодой української школи в підшукуванню шкільних будинків увійдуть в історію як небувала наруга над народом”.¹⁴

Немаючи достатніх коштів для забезпечення шкіл, народна управа звертається за допомогою до населення. Активно відгукнулися на нього селяни. Жителі с.Чоботарка Ольгопільського повіту прислали до управи копію рішення про виділення для школи 4 дес. землі, сіл Іванько та Олешино Проскурівського повіту виділили 1 дес. землі, 15 тис. крб., с.Підлісне Мукарівка – виділили камінь з доставкою його безплатно, с.В.Луки Брацлавського полвіту – 2 дес. землі, 10 тис. крб., подарували камінь, пісок, глину, забезпечили транспортом, у містечку Гранові Гайсинського повіту сходом вирішено допомогти у будівництві вищої початкової школи, для цього було виділено 10 тис. крб., каміння, пісок, викуплено землю.¹⁵

Таким чином двотижневий педагогічний журнал Подільської губернської народної управи “Освіта”, з однієї сторони виступив важливим фактором будівництва національної школи на Поділлі. З іншої – є важливим джерелом вивчення проблем освіти у період української революції.

Микола Баюк

- 1 Рудий Г.Я. Развитие газетной периодики Украины в часы виборования державности (1917-1920)// УШ Всеукр. наук.конфер. “Историчне красн. і культура” – Київ-Харків. Рідний край, 1997. – С. 203
- 2 Освіта. -1918. -15 листопада. -С.1
- 3 Про сучасний стан вищої початкової школи // Освіта. – 1918. – 15 грудня. – С.17
- 4 Освіта. – 1919. – 1 січня. – С.29
- 5 З життя народної управи // Освіта. – 1918. – 15 грудня. – С.25
- 6 Там само
- 7 Сучасне становище освіти в середніхш колах на Поділлі // Освіта. – 1919. – 1 березня. – С.9

- 8 Професійна освіта на Поділлі // Там само. – 1918. – 1 грудня. – С.21
- 9 Про сучасний стан вищої початкової школи // Там само. – 15 грудня. – С.17
- 10 Под. Губ. Нар. Упр. звертається до Міністерства Освіти Української Народної Республіки з вищезазначеним докладом // Там само. – С.19
- 11 Про курси для неправних учителів вищих початковихшкіл // Там само. – 1919. – 15 березня. – С.26
- 12 Освіта. – 1918. – 15 грудня. – С.26
- 13 До учителів і всіх діячів по народній освіті // Там само. – 1918. – С.1
- 14 Там само. – 1919. – С.28